

DR. EKİN KORKMAZ

**TÜRK BORÇLAR HUKUKUNDA
HALEFİYET**

onikilevha
KURUMSAL YAYINLAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER.....	XIII
KISALTMALAR CETVELİ	XXV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM HALEFİYETİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ, ORTAYA ÇIKIŞI, GELİŞİMİ, BENZER KURUMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI VE ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN İFASI SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ

I. Tanım, Özellikler ve Terminoloji Sorunu	7
A. Halefiyetin Tanımı.....	7
B. Halefiyetin Özellikleri	9
1. Halefiyetin, İfanın Borcu Sona Erdirmesi İlkesi ile İlişkisi.....	9
2. Halefiyetin Bir Kanuni Alacak İntikali Türü Oluşu.....	11
a. “Kanuni Alacak İntikali” Kavramı, Bu Kavramın Terimleştirilmesi ve Kapsamı.....	11
b. Kanuni Alacak İntikalinin Bir Türü Olarak Dar Anlamda Halefiyet Teorisi ve Bunun Türleri	16

3. Dar Anlamıyla Halefiyetin, Bir Kanuni ve Cüz'i Halefiyet Türü Olması	21
4. Halefin, Alacaklının Alacak Hakkını Kanunen (Bir Bütün Olarak) İktisap Etmesi.....	23
5. Halefiyetin Bir Şahsi İkame Hali Olması	24
6. Halefiyetin İrade Özerkliği ve Kendi Kaderini Belirleme (“self determination”) ile İlişkisi.....	25
7. Halefiyetin Malvarlığını Yabancı Etkiye Açması.....	27
8. Kanuni Halefiyet Düzenlemelerinin Emredici Olup Olmadığı Sorunu	30
9. Halefiyetin Bir Üçüncü Kişinin İfası Hali Teşkil Etmesi	34
10. Halefiyetin Tâbi Olduğu Hükümler	37
11. Halefiyetin Bir Hak Niteliğini Haiz Olup Olmadığı.....	41
C. Terim Sorunu	42
1. “Halefiyet”	42
2. “Rücu” ve “Halefiyet”	44
II. Halefiyet Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	46
A. Dar Anlamda Halefiyetin Doğuşundan Önceki Gelişme ve Tartışmalar.....	46
1. Roma Hukukunda Genel Anlamda Alacağın Devri ve Halefiyet Anlayışı.....	46
2. Alacağın Ekonomik Olarak Değerlendirilebilirliğinin Kabulü ve Devir Sonucu Doğurabilmek Amacıyla Başvurulan İki Hukuki Kurum: Yenileme ve Dava Vekaleti	48
3. Alacak Hakkının İntikalinin Kabulü: Justinianus Dönemi ve Sonrasındaki Gelişmeler	52
B. Dar Anlamda Halefiyet Kavramının Doğuşu, Gelişimi ve Modern Hukuka Kazandırılması	54
1. “Beneficium cedendarum actionum” Kurumu ve Bunun Modern Hukuk Sistemlerine Etkisi	54
a. Genel Özellikleri	54
b. Hukuki Yapısı	56

c. Uygulama Alanı.....	58
d. Modern Hukuk Sistemlerine Etkisi	59
2. “Successio in locum creditoris” Kurumu ve Bunun Modern Hukuk Sistemlerine Etkisi	65
C. Dar Anlamda Halefiyetin Türk Hukukuna Girişi.....	67
III.Halefiyetin Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması	69
A. Halefiyetin Aynı İkameden Ayrılması.....	69
B. Halefiyetin İradi Temlikten Ayrılması.....	72
IV. Halefiyetin Üçüncü Kişinin İfası Sistemi İçindeki Yeri.....	74
A. Üçüncü Kişinin İfasına İlişkin Temel İlke ve Menfaatler.....	74
1. Borçlunun Şahsen İfa Yükümlülüğü.....	76
2. Üçüncü Kişi Kavramı	78
3. Üçüncü Kişinin İfasına Karşı Çıkılması.....	83
B. Üçüncü Kişinin İfasının Sonuçları, Rücu Hakkı ve Halefiyetin Rücu Düzenindeki Yeri.....	89
1. Üçüncü Kişinin İfasının Sonuçları	89
2. Rücu Hakkına İlişkin Genel Açıklamalar	91
3. Doğrudan Doğruya Kanundan Doğan (Aracısız) Rücu Hakkı, Rücu Araçları ve Halefiyet	94

İKİNCİ BÖLÜM

HALEFİYETİN ŞARTLARI, HUKUKİ YAPISI VE SONUÇLARI

I. Halefiyetin Genel Şartları	103
A. Bir Borcun (veya Borçların) Varlığı Şartı	103
B. Dar ve Geniş Anlamda Borçların Özdeşliği Şartı.....	105
C. Halefiyet Hükümleri Anlamında Üçüncü Kişi Olma Şartı	109
D. Alacaklının Tatmininin Halefin Hesabına Gerçekleşmesi Şartı.....	111
E. Alacağın Devredilebilirliği (?)......	114

F. Rucu Hakkının Kanuni veya İradi Olarak Ortadan Kaldırılmamış Olması Şartı.....	122
G. Halefiyetin Kanunda Düzenlenmiş Olması	123
1. Genel Kural.....	123
2. Kuralı Genişletme Yönündeki Eğilimler	125
3. Görüşümüz	127
II. Hukuki Yapısı.....	128
A. Alacağın İntikalini Esas Alan Teoriler	128
B. Kurucu Teoriler	135
C. Karma Görüşler	140
D. Ayrıksı Niteliğinden Hareketle Halefiyet Kavramını Mevcut Haliyle, Bir Tür Dogma Olarak Kabul Eden Görüşler. 143	
E. Değerlendirme ve Görüşümüz.....	145
1. Teorilerin Genel Değerlendirmesi	145
2. Halefiyetin Hukuki Niteliğine İlişkin Görüşümüz	149
a. (Halefin) İfa Amacına Eklenen İktisap Amacı.....	149
b. Alacağın Uğradığı İşlev Değişimi	156
c. Fer'ilik İlkesinin Rolü.....	158
III.Hukuki Sonuçları.....	160
A. Genel Olarak.....	160
B. Menfaatler Dengesi	164
C. Halefiyetin Genel Sonuçları	166
1. Alacağın Bir Bütün Olarak İntikali.....	166
a. Genel Olarak.....	166
b. Fer'ilik İlkesi ve Alacağın Fer'ileri.....	175
c. Öncelik Haklarının İntikali.....	185
d. Fer'i Olmayan (Bağımsız, Soyut) Teminatların Durumu	186
e. Yenilik Doğuran Hakların Durumu	188
aa. Klasik ve Modern Görüşler	188
bb. Ara Değerlendirme.....	192

cc. Alternatif Görüşler ve Özellikle Menfaatlerin Değerlendirmesi Görüşü	192
dd. Halefiyet Hallerinin Özelliği.....	199
f. Tahkim Anlaşmalarının/Şartının Durumu	199
g. Yetki Anlaşmalarının/Şartının Durumu.....	205
h. Devir Yasağı Anlaşmalarının/Kayıtlarının Etkisi.....	209
2. Önceki Alacaklı ile Yeni Alacaklı (Halef) Arasındaki İlişki	212
3. Borçlunun Hukuki Durumunun Korunması.....	215
a. Genel Olarak.....	216
b. İntikalden Önce Mevcut Olan Savunmaların Halefe Karşı İleri Sürülmesi	218
c. İntikalden Sonra Ortaya Çıkan Savunmaların Halefe İleri Karşı Sürülmesi.....	220
d. Diğer Savunmaların Halefe Karşı İleri Sürülmesi.....	222
e. Borçlunun Halefe Karşı Takas Dermeyan Edebilmesi ..	223
4. Alacaklının Hukuki Durumunun Korunması (“Nemo subrogat contra se” İlkesi)	223
a. Genel Olarak.....	223
b. Terim	226
c. İlkenin (Yasağın) Gelişimi.....	227
aa. İlkenin Ortaya Çıkışı.....	227
bb. İlkeye Yöneltilen Eleştiriler.....	228
d. İlkenin (Yasağın) Uygulama Alanları	231
e. Yasağın Sınırları ve Özel Durumlar	236
5. Usul Hukuku Bakımından Sonuçlar.....	241
6. Halefiyetin Amacı ve İşlevleri	251
a. Genel Olarak.....	251
b. Başkasının Borcunu İfa Edenin Rücu Hakkını Güçlendirme ve Teminat Altına Alma Amacı	255
c. Zenginleşme Yasağına Uygunluk Sağlama İşlevi	256
7. Halefiyetin Sınırları.....	262

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KEFİLİN HALEFİYETİ

I. Genel Açıklamalar	265
A. Alacaklıyı Tatmin Eden Kefilin Alacaklının Haklarına Halef Olacağıın Kabulü ve Gelişimi.....	265
B. Borç ve Sorumluluk Kavramlarının Kefilin Halefiyeti Bakımından Önemi	267
C. Menfaatler Dengesi	274
II. Kefilin Halefiyetinin Özel Şartları	279
A. Asıl Borcun ve Bu Borcu Teminat Altına Alan Geçerli Bir Kefalet Sözleşmesinin Varlığı.....	279
1. Genel Olarak.....	279
2. TBK m. 582/II ve m. 596/son'daki Durum	283
B. Alacak Hakkının Özdeşliği İlkesinin Kefalet Hukukundaki Görünümü.....	289
C. Kefilin Borçtan Asli Olarak Sorumlu Olmaması.....	291
D. Kefilin Rücu Hakkına Sahip Olması.....	292
1. Öğretide İleri Sürülen Görüşler.....	292
2. Kefilin İfası, Halefiyeti ve Rücu Hakkı Arasındaki İlişki....	298
a. Alacaklının, Neticesinde Halefiyet Sonucu Doğmaksızın ve Rücu Hakkına Sahip Olmaksızın Kefil Tarafından Tatmini	298
b. Kefilin Halefiyete Dayanan Rücu ile İç İlişkiye Dayanan Rücu Arasındaki İlişki	300
c. Rücu Hakkının Kefalet Hükümleri Nedeniyle Kaybı Durumu (TBK m. 591, m. 597)	308
aa. Kefilin Alacaklıya, Borçluya Ait Savunmaları İleri Sürmemesi (TBK m. 591)	309
bb. Kefilin Bildirim Yükümünün İhlali (m. 597)	320
E. Alacaklının Kefilin Malvarlığından Tatmini	323
III.Kapsamı ve Sınırları.....	328

A. Kefil Sıfatıyla Yapılan Ödeme Kapsamıyla Sınırlı Halefiyet Kuralı.....	328
B. Kefile İntikal Eden Hakların Asıl Borcun Muacceliyetiyle Birlikte İleri Sürülebilmesi Kuralı.....	334
C. Kefilin Rücu Hakkının Tâbi Olduğu Zamanaşımı.....	336
D. Kefilin Alacaklıyı Kısmen Tatmini.....	339
E. TBK m. 582/III'ün Nisbi Emrediciliği.....	345
F. Kefilin Alacaklı ile Asıl Borçlu Arasındaki İlişkiye, Asıl Borçlu ile Aralarındaki İlişkiye ve Halefiyetin Yarattığı Hukuki Duruma Ait Savunmaların Muhatabı Konumunda Bulunması	348
IV. Sonuçları.....	349
A. Genel Olarak.....	349
1. İntikalın Kapsamı.....	349
2. Alacaklının Yükümlülükleri.....	356
B. Asıl Borçlunun İflası.....	359
C. Kefilin İflasının Etkisi.....	360
D. Kefil ile Rehin Verenler Arasındaki İlişki.....	362
E. Garanti Verenlerin Durumu	366
F. Birlikte Kefillerin Durumu	370
1. Genel Olarak Birlikte Kefalet Kavramı ve Birlikte Kefaletin Türleri	370
2. Gerçek Birlikte Kefalet Halinde Rücu.....	374
3. Gerçek Olmayan Birlikte Kefalet Halinde Rücu	391
G. Diğer Kefillerin Durumu.....	394
1. Açığa (Zarara) Kefalet Halinde Rücu.....	394
2. Kefile Kefalet Halinde Rücu.....	395
3. Rücu Kefalet Halinde Rücu	398
V. Kefilin Halefiyetinin Alman Hukukundaki Görünümü.....	399

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MÜTESELSİL BORÇLULUK, BORCA
KATILMA VE EDİMİN BÖLÜNEMEYEN
NİTELİĞİ GEREĞİ OLUŞAN BİRLİKTE
BORÇLULUKTA HALEFİYET

I. Genel Açıklamalar	405
A. Birlikte Borçluluk Türlerinin Rücu ve Halefiyet Sistemindeki Yeri.....	405
B. Müteselsil Borçlulukta Rücu ve Halefiyetin Kabulü ve Gelişimi	410
C. İç İlişkideki Payından Fazlasını İfa Eden Müteselsil Borçlunun Halefiyetinde Hukuki Yapı Sorunu.....	412
D. Menfaatler Dengesi	413
II. Müteselsil Borçlunun Halefiyetinin Özel Şartları	415
A. Asıl Borcun ve Müteselsil Borçluluk İlişkisinin Mevcudiyeti	416
B. Müteselsil Borçlunun Rücu Hakkına Sahip Olması	419
1. Genel Olarak.....	419
2. Rücu Hakkının Kaybedilmemiş Olması	422
a. Ortak Def'i ve İtirazların İleri Sürülmüş Olması (TBK m. 164/II)	423
b. Bildirim Yükümünün İhlal Edilmemiş Olması (TBK m. 597/II ve III'e kıyasen)	427
C. Alacaklının, Müteselsil Borçlunun Malvarlığında Meydana Gelen Azalma ile Tatmin Edilmesi	429
1. Genel Olarak.....	429
2. Alacaklının Müteselsil Borçlulardan Birini İbrası.....	430
3. Müteselsil Borçlulardan Birinin Alacaklıyla Anlaşarak Borcu Yenilemesi	431
III.Kapsamı ve Sınırları.....	433
A. Müteselsil Borçlunun Rücu Hakkının Tâbi Olduğu Zamanaşımı.....	433

B. Müteselsil Borçlunun Alacaklıyı Kısmen Tatmini.....	438
C. Müteselsil Borçlu ile Alacaklının Anlaşarak Halefiyet Sonucunun Doğmasını Engelleyebilmeleri.....	438
IV. Sonuçları.....	439
A. Genel Olarak (Dış ve İç İlişkiler).....	439
1. Müteselsil Borçluluk Hükümleri Dışındaki Rücu Araçlarının Etkisi	439
2. Müteselsil Borçluluk Hükümlerinde Düzenlenen Rücu Araçlarının Etkisi	440
a. TBK m. 167 ve TBK m. 168	440
b. İç ilişkide Geçerli Olan Kısmi Borçluluk İlkesi.....	442
c. İç İlişki ile Dış İlişkinin Birbirinden Bağımsızlığı İlkesi.....	445
B. İntikal Eden Haklar	446
C. Müteselsil Borçlunun Halefiyeti Bakımından Geçerli Olan İspat Kuralı.....	455
D. “Nemo subrogat contra se” İlkesi Açısından Müteselsil Borçluluk Özelinde Ortaya Çıkan Tartışmalar.....	456
V. Haksız Fiilden Müteselsil Sorumluluğun Özellikleri.....	457
A. Dış İlişkinin (Teselsül İlişkisi) Özellikleri.....	461
B. İç İlişkinin (Rücu İlişkisi) Özellikleri.....	462
1. İç İlişkinin Kapsamının Belirlenmesi Bakımından	463
2. Alacaklıya İfada Bulunan Müteselsil Borçlunun Kanundan Doğan Rücu Hakkının Teorik Temelleri Bakımından	465
3. Rücu İsteminin Tâbi Olduğu Zamanaşımı Süresi (TBK m. 73) ve Zamanaşımı Def’inin İleri Sürülebilirliği Bakımından	470
C. Müteselsil Sorumlulukta Sigortacının Hukuki Konumu	480
VI. İsviçre ve Alman Hukukundaki Görünümü	487
A. İsviçre Hukukundaki Farklılıklar	487
B. Alman Hukukundaki Görünümü	493

1. Genel Olarak..... 493
2. Alman Hukukunda Müteselsil Borçluluk Hükümlerinin Özel Bir Uygulama Alanı: Birden Fazla (Farklı Türde) Teminat Veren Varlığı ve Bu Konuda Öngörülen İlkelerin Türk Hukukuna Uygulanabilirliği..... 505

BEŞİNCİ BÖLÜM
GENEL HALEFİYET HÜKMÜNDE (TBK
m. 127) DÜZENLENEN HALEFİYET
HALLERİ VE MAL VE SORUMLULUK
SİGORTALARINDA HALEFİYET

- I. Başkasının Borcu İçin Rehin Verilen Şey Üzerinde Aynı Hak Sahibi Olan Kişinin Halefiyeti 511**
 - A. Genel Açıklamalar.....511
 1. Bu Halefiyet Halinin Hukuki Yapısına İlişkin Özelliği..... 515
 2. Menfaatler Dengesi518
 - B. Başkasının Borcu İçin Rehin Verilen Şey Üzerinde Aynı Hak Sahibi Olan Kişinin Halefiyetinin Özel Şartları 524
 1. Rehinden Kurtarma Hakkının Mevcudiyeti ve Doğuş Biçimi 524
 2. Hak Sahibinin Üçüncü Kişi Olması 525
 3. Üçüncü Kişinin Aynı Hak Sahibi Olması 527
 4. Üçüncü Kişinin, Borçlunun Tâbi Olduğu Koşullarda İfade Bulunması 532
 - C. Kapsamı ve Sonuçları 533
 1. Genel Olarak..... 533
 2. Özel Durumlar..... 539
 - a. İpotekli Taşınmazı Düşük Bedele Devralanın Asıl Borçluya Rücuu..... 539
 - b. Birden Fazla Rehinden Kurtarma Hakkı Sahibinin Bulunması Durumunda540

c. İİK m. 45.....	541
d. Müteselsil Borçluların Borcu İçin Rehin Verilen Şey Üzerinde Aynı Hak Sahibi Olan Kişinin Durumu	541
e. Başkasının Borcu İçin Fer'i Olmayan (Bağımsız, Soyut) Teminat Verenlerin Durumu	542
D. Alman Hukukundaki Özellikleri	546
1. Genel Olarak.....	546
2. Hakkın Doğum Anına İlişkin Şart	548
3. Üçüncü Kişinin Niteliği	548
4. Üçüncü Kişinin Hakkını Kaybetme Tehlikesi Altında Bulunmasına İlişkin Ek Şart	550
II. Borçlunun Beyanına Dayanan Halefiyet (TBK m. 127/I-2).....	551
A. Genel Açıklamalar.....	551
1. Bu Halefiyet Halinin Hukuki Yapısına İlişkin Özelliği.....	553
2. Menfaatler Dengesi	554
B. Özel Şartları.....	555
1. Alacaklının, Hakkında Beyanda Bulunulan Kişi Tarafından Tatmin Edilmesi	555
2. Borçlunun İhbarı	555
C. Kapsamı ve Sonuçları	559
III.(Mal ve Sorumluluk Sigortaları Bakımından) Sigorta Hukukunda Halefiyet	559
A. Genel Açıklamalar.....	560
1. Hukuki Yapısı.....	561
2. Menfaatler Dengesi.....	565
B. Özel Şartları.....	566
1. Borçlar Hukukuna İlişkin Şartlar	567
2. Sigorta Hukukuna İlişkin Şartlar	571
C. Kapsamı.....	580
D. Sigortacının Halefiyetine İlişkin Olarak Kanunda Öngörülen Özel Korumalar.....	586

1. TTK m. 1472, 1444, 1445 ve 1448 Hükümlerinin Sigortacının Halefiyetine Etkisi	586
2. TTK m. 1486 Hükümünün Sigortacının Halefiyetine Etkisi	596
3. Çeşitli Hükümlerde Tekrar Edilen Genel Halefiyet İlkelerinin Sigortacının Halefiyetine Etkisi.....	598
E. Sorumluluk Sigortalarında Durum.....	601
F. İsviçre Hukukundaki Farklılıklar	603
1. Sigortacının Farklılaştırılmış Teselsül Sistemi İçindeki Yerinin Halefiyet Bakımından Anlamı	604
2. Zarar Görenin Kanuni Rehin Hakkı	607
3. Sigortacının Halefiyetine İlişkin Hükümlerin Hukuki Niteliği	608
4. Sigortacının Halefiyetinin Kapsamındaki Farklılık.....	608
SONUÇ	611
KAYNAKÇA	625